

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

№ 1 від 27___серпня_____ 2025__ року

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

ПРОГРАМА

**обов'язкового компоненту
підготовки здобувачів I рівня вищої освіти
Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Освітньо-професійна програма: «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ ТА
ПРАВознавство)»
освітня кваліфікація: бакалавр середньої освіти**

Запоріжжя 2025

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: доктор історичних наук, професор кафедри історії та філософії Константінова В.М., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії Антощак М.М.

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «27» серпня 2025 року, протокол № 1.

ЗАВДАННЯ ТА ЦІЛІ ПРАКТИКИ

Головним **завданням** виробничої практики є інтеграція вищої педагогічної освіти, науки та передової практики. **Основні завдання** виробничої практики – поглиблення і закріплення теоретичних знань з метою всебічного застосування в процесі педагогічної діяльності. Виробничої практика в школі розпочинається з оволодіння здобувачами вміннями і навичками цілеспрямовано спостерігати і аналізувати навчально-освітню й виховну роботу в школі, самостійно проводити її з учнями з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, а також передового досвіду вчителів.

Завданнями практики також є:

- формування вміння готувати й проводити уроки різних типів за різною структурою, застосовувати різноманітні технології навчання з метою розвитку в учнів навичок самостійного здобування знань, формування пізнавальних потреб та інтересів школярів, активізації їх громадської позиції, ознайомлення здобувачів з принципами організації, управління та нормативним забезпеченням шкільної освіти;

- розвивати уміння і навички перспективного й поточного планування педагогічної діяльності; навчити здобувачів успішно розв'язувати дидактичні й виховні завдання в учнівському колективі; навчити студентів виконувати функції класних керівників, а саме: працювати з колективом школярів, юнацькими і молодіжними організаціями, а також проводити індивідуальну виховну роботу з учнями, вести роботу з батьками; сприяти подальшому розвитку й поглибленню у здобувачів любові до педагогічної професії, прагнення удосконалювати свої педагогічні знання з метою їх творчого застосування в теорії і практиці навчання і виховання учнів;

- стимулювати здобувачів до оволодіння сучасними формами організації, методами, знаряддями праці в галузі майбутньої професії, формування у них професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах;

- стимулювати інтерес здобувачів до науково-дослідної роботи в галузі психології, педагогіки, методики викладання суспільствознавчих дисциплін;

- виховання у здобувачів потреби систематично поповнювати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці

Під час педагогічної практики здобувачів повинні виявити рівень володіння такими професійними **педагогічними вміннями**:

- вивчати шкільну документацію: план роботи школи; учнівських організацій, особові справи учнів, щоденники, класні журнали;

- проводити психолого-педагогічні спостереження за учнями класу, виявити їхні вікові та індивідуальні особливості, рівень розвитку, рівень

вихованості, умови їхнього життя і навчання; скласти характеристику на учня, колектив класу;

- на основі знань психологічної, педагогічної наук, методики викладання історії, суспільствознавчих дисциплін й основ правознавства проводити аналіз й узагальнення педагогічного досвіду вчителів школи;

- розробити перспективний і поточний план роботи вчителя та класного керівника;

- планувати навчально-виховну роботу відповідно до потреб учнів, враховуючи логіку засвоєння ними навчального матеріалу;

- володіти методичними прийомами ведення уроку;

- навчитись доступно, з урахуванням вікових особливостей учнів, і образно викладати історичний матеріал, робити висновки й узагальнення, які підводять учнів до правильного розуміння, формувати інтерес в учнів до набуття історичних, суспільствознавчих і правових знань, їх практичного втілення в життя, сприяти розвитку громадської активності учнів, посилення їхньої відповідальності за якість навчання й поведінку;

- вести виховну роботу разом із класним керівником під час виробничої практики, проводити виховні заходи в класних колективах: виховувати в учнів любов до рідної землі, до її героїчного минулого, формувати в учнів високі моральні якості;

- надавати допомогу класному керівнику в організації та проведенні позакласної роботи з учнями за предметом, керівництві гуртком, організації та проведенні екскурсій, тематичних вечорів, краєзнавчої роботи;

- розвивати у здобувачів уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку своєї педагогічної діяльності;

- допомагати в організації учнів класу для проведення громадсько-політичної роботи, правильно розподіляти роботу серед них з врахуванням вікових особливостей, педагогічних і санітарно-гігієнічних вимог.

Цілі виробничої практики.

Навчальні:

- формувати у студентів психологічну готовність до роботи в закладах освіти;

- інтегрувати вищу педагогічну освіту, науку й передову практику;

- актуалізувати, поглибити й закріпити теоретичні знання з метою всебічного застосування їх у процесі педагогічної діяльності;

- формувати уміння готувати й проводити уроки різних типів за різною структурою, застосовувати різноманітні технології навчання;

- розвивати уміння й навички перспективного й поточного планування педагогічної діяльності;
- навчити здобувачів успішно розв'язувати дидактичні й виховні завдання в учнівському колективі;
- оволодіти сучасними методами й формами педагогічної діяльності, новими прогресивними технологіями навчання;
- формувати уміння складати план-конспект уроку, сценарій виховного заходу;
- поглибити зв'язок теоретичних знань із реальним педагогічним процесом, використовувати їх у розв'язанні конкретних навчальних і виховних завдань;
- закріпити й поглибити знання, набуті під час вивчення здобувачами історичних, правознавчих дисциплін та дисциплін психолого-педагогічного циклу;
- формувати потребу в самоосвіті та самовихованні;
- виробити у майбутніх учителів педагогічні уміння й навички (планування й проведення уроків різних типів, підготовка наочності, організація індивідуальної роботи з учнями, проведення виховних заходів);
- сприяти подальшому розвитку й поглибленню у здобувачів любові до педагогічної професії, прагнення вдосконалювати свої педагогічні знання з метою їх творчого застосування в теорії та практиці навчання й виховання учнів.

Наукові:

- поглибити теоретичні знання здобувачів та виробити творчий підхід до педагогічної діяльності на основі виконання індивідуальних завдань з вивчення передового педагогічного досвіду вчителів;
- залучити здобувачів до науково-дослідної та педагогічно-пошукової роботи;
- апробувати застосування здобувачами різних форм, методів і прийомів роботи, які б активізували розумову діяльність учнів;
- навчити здобувачів вести психолого-педагогічні спостереження за учнями й на основі знань із психології та педагогіки складати відповідні характеристики;
- стимулювати інтерес у здобувачів до науково-дослідної роботи в галузі психології, педагогіки, методики викладання історії та правознавства;
- формувати творчу індивідуальність майбутнього педагога, його професійно-педагогічну спрямованість.

Виховні:

- формувати у здобувачів професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя, позитивне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння необхідності самоосвіти й самовиховання;
- виховувати у здобувачів стійкий інтерес і любов до професії вчителя;
- розвивати здібності спілкуватися з дітьми та колегами.

Професійні:

формувати у здобувачів професійні уміння й навички: правильно визначати типи уроків, їх організаційну структуру залежно від мети, змісту, вікових особливостей учнів та конкретних умов проведення уроків; правильно добирати організаційні форми, методи й засоби проведення уроків у відповідності з дидактичними принципами навчання; правильно формулювати навчальну, виховну та розвивальну мету уроку та мету позакласних заходів; добирати, а в разі необхідності виготовляти, роздавальний матеріал, наочність до уроків відповідно до їх пізнавальної мети; уміло застосовувати ТЗН; стимулювати інтерес та активність учнів до засвоєння знань, розвивати їхню увагу, мислення, мовлення; робити психолого-педагогічний аналіз уроків та позакласних право-виховних заходів; навчати студентів самостійно вивчати передовий педагогічний досвід учителів, узагальнювати й використовувати його в своїй роботі; закріпити й поглибити знання й уміння студентів щодо планування триєдиної дидактичної мети уроку та розроблення механізму її досягнення;

- удосконалити уміння вести щоденник педагогічних спостережень;
- розвивати у здобувачів уміння використовувати проблемні методи навчання у різних формах навчально-виховної роботи;
- навчити планувати та організовувати робочий час, здатність працювати в колективі;
- формувати у майбутніх учителів навички виконувати функції класного керівника.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні набути відповідних **компетентностей** та демонструвати **програмні результати навчання**:

Вправність мислення

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби й вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації.

ЗК 3. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань та стратегій/способів мислення.

ЗК 4. Здатність до безперервного та активного навчання, самоосвіти, постійного підвищення кваліфікації

Розвиненість рефлексії

ЗК 5. Здатність відрізнати суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміння надавати перевагу останнім.

ЗК 6. Критичність та самокритичність мислення.

Інтелектуальна комунікація

ЗК 7. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації.

ЗК 8. Здатність визначати, формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення

ЗК 9. Здатність вдосконалювати власне навчання і виховання, включно з розробленням навчальних і дослідницьких навичок

Мовно-текстологічна здатність

ЗК 10. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї.

ЗК 11. Порівняння змісту різних текстів, пошук та узагальнення інформації з досліджуваної проблеми.

ЗК 12. Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту.

ЗК 13. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.

Особиста ціннісно-вольова налаштованість

ЗК 14. Здатність життєво й фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі й цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства.

ЗК 15. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем

ЗК 16. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у

суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність) /

СК 1. Знання основ методики викладання історії в загальноосвітніх навчальних закладах

СК 2. Фахове володіння основами дидактики, педагогічною культурою, загальними принципами організації навчання та виховання

СК 3. Використовувати набуті психолого-педагогічні і методичні прийоми для викладання історичних та правових дисциплін в середніх навчальних закладах

СК 4. Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

СК 5. Здатність розвивати в студентів критичне мислення

СК 6. Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

СК 7. Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.

СК 8. Здатність спілкуватися державною мовою, рідною мовою та однією з іноземних мов із використанням термінів і методик, прийнятих в фаховому середовищі.

СК 9. Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.

СК 10. Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.

СК 11. Знання та вміння використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних і археологічних джерел, зокрема, інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних.

СК 12. Усвідомлення особливостей розвитку людства у дописемний період його історії та володіння базовими принципами і навичками дослідження даного періоду на емпіричному й теоретичному рівнях.

СК 13. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 14. Вміння коментувати, анотувати або редагувати тексти і документи відповідно до певних критеріїв; представити результати наукових досліджень в друкованій формі, проводити їх презентацію.

СК 15. Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.

СК 16. Здатність здійснювати відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів

СК 17 Здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі

СК 18 Здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності /

Програмні результати навчання (ПР)

ПРН 1. Знати основи методики викладання історії в загальноосвітніх навчальних закладах

ПРН 2. Вміти використовувати набуті знання для вирішення завдань своєї професійної діяльності

ПРН 3. Вміти викладати історію в середніх навчальних закладах

ПРН 4. Демонструвати здатність до самонавчання і продовження професійного розвитку

ПРН 5. Аналізувати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом

ПРН 6. Розуміти основні тенденції історичного розвитку в конкретні історичні періоди

ПРН 7. Розвивати здатність відтворювати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії

ПРН 8. Вміти знаходити необхідний фактичний матеріал для конкретного історичного дослідження

ПРН 9. З'ясовувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них

ПРН 10. Аналізувати інформацію та вміти інтерпретувати її з різноманітних джерел

ПРН 11. Вміти обґрунтовувати вибір методики опрацювання речових джерел і текстів

ПРН 12. Аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах

ПРН 13. Демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі

ПРН 14. Аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії

ПРН 15. Вміти визначати взаємозалежності глобалізаційних процесів і міжнародних та міжетнічних відносин

ПРН 16. Аналізувати життя та діяльність конкретних людей у контексті їхньої історичної доби

ПРН 17. Розуміти проблему дослідження з використанням відповідних джерел і бібліографії, аналізуючи та надаючи критичну і розповідну форму отриманим знанням

ПРН 18. Використовувати досягнення інших гуманітарних наук для вирішення актуальних проблем історії та археології

ПРН 19. Аналізувати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот

ПРН 20. Аналізувати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи

ПРН 21. Використовувати здобутки наукових шкіл при вирішенні актуальних проблем історії

ПРН 22. Демонструвати самостійність і відповідальність при виконанні функціональних обов'язків.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Під час педагогічної практики здобувач виконує обов'язки вчителя-дублера та помічника класного керівника. Праця студентів на штатних посадах здійснюється без оплати. Під час практики студенти можуть залучатися адміністрацією для надання допомоги базі практики, але характер усієї праці повинен суворо відповідати профілю навчання і по тривалості не заважати виконанню учбових завдань.

Педагогічна практика здійснюється за планом.

План виробничої педагогічної практики студента 3 курсу

№	Зміст
1.	Організаційне заняття. Ознайомлення здобувачів із завданнями та змістом педагогічної практики. Обговорення змісту та організаційного плану роботи.
2.	Розподіл практикантів на робочі групи. Ознайомлення з методикою майбутньої роботи, порядком ведення щоденників педагогічної практики, спостережень і нотаток, збору й обробки матеріалів тощо.
3.	Практична робота: <ul style="list-style-type: none">• ознайомлення із школою, її традиціями, нормативною базою;• ознайомлення з розкладом учбових занять, знайомство з вчителями-істориками, класними керівниками;• вивчення учбових програм, підручників, посібників;• ознайомлення з календарними планами й планами-конспектами уроків вчителя, журналами і документацією;• бесіда з учнями класу;• вивчення літератури з виконання індивідуальних завдань;• розробка методики діагностування рівня пізнавальних можливостей учнів;• проведення діагностування та його аналіз;

	<ul style="list-style-type: none"> • відвідування уроків учителів історії; • відвідування уроків у визначеному для здобувача класі; • виконання завдань кафедри історії та філософії; • допомога вчителям у підготовці дидактичних матеріалів.
4.	Виконання індивідуальних завдань з метою надбання здобувачами умінь та навичок самостійного розв'язання наукових завдань.
5.	Перевірка щоденників педагогічної практики та напрацьованих матеріалів.
6.	Підсумкова конференція.
Разом	

Індивідуальні завдання

1. Відвідайте три уроки вчителя історії з однієї теми, але у різних класах паралелі. Визначте, як зміни відбулися у методиці проведення уроку в залежності від особливостей класу.
2. Відвідайте та законспекуйте три уроки з історії з різних навчальних тем. Визначте найефективніші прийоми і засоби навчання, що були застосовані вчителем. Які недоліки в організації уроку ви побачили?
3. На основі конспекту уроку історії, відвіданого під час практики, розробіть розгорнутий план-конспект уроку, враховуючи всі позитивні й негативні сторони побаченого уроку.
4. Розробіть методику діагностування рівня розвитку пам'яті учнів та проведіть аналіз отриманих результатів у межах одного класу.
5. Розробіть методику діагностування рівня розвитку уваги учнів та проведіть аналіз отриманих результатів у межах одного класу.
6. Розробіть методику діагностування рівня розвитку мислення учнів та проведіть аналіз отриманих результатів у межах одного класу.
7. Розробіть методику діагностування рівня розвитку мовлення учнів та проведіть аналіз отриманих результатів у межах одного класу.
8. Розробіть методику діагностування рівня розвитку уявлення учнів та проведіть аналіз отриманих результатів у межах одного класу.

Рівень навчальних досягнень студентів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за бальною шкалою, що використовується в Університеті	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук Г. І., Курило В.М., Кочерган М.П. Методика організації науково-дослідницької роботи. Навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів.-К.: Форум, 2000.
2. Бандровський О.Г. Методика викладання історії стародавнього світу в середній школі: Навч. посіб. – Львів: Афіша, 2002. – 328. с.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Бути вчителем: Навчально-методичний посібник з курсу «Вступ до спеціальності» / Укладач О.В. Більська. Вінниця: ТД «Едельвейс и К», 2012. 296 с.
5. Венцева Н.О. Вивчення історичних постатей на уроках історії України в 7 класі. Харків: Вид.група «Основа», 2010. 127 с.
6. Венцева Н.О. Дискусійні методи на уроках історії України. 7-8 класи. Харків: Вид.група «Основа», 2007. 128 с.
7. Власов В. Методика формування хронологічних та картографічних умінь на уроках історії України // Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання». К., 2013. 96 с.
8. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ "Академія", 2006. – 256 с.
9. Галлагер К. Викладання історії в контексті сприяння демократичним цінностям і терпимості (Викладання і вивчення історії в школі) / Пер. з англ. – К.: Право, 1998. – 48 с.
10. Горохівський П.І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. – Умань, 2013. – 294 с.
11. Горохівський П.І. Теорія та методика навчання історії. Курс лекцій. Умань: ФОП Жовтий О., 2016. 246 с.
12. Гирич І. Роль історії в системі орієнтаційних цінностей // До проблеми викладання історії України ХІХ - початку ХХ ст. // Історія в школах України. - 2003. - С 4-5.
13. Грицак Я. Як викладати історію України після 1991 року? / Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): 36. наук. ст. - К.: Генеза, 2000. - С 66 - 67.
14. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. 155 с.
15. Десятов Д.Л. Методика вивчення історії геноцидів у шкільному курсі історії: навчально-методичний посібник. Миколаїв: ОППО, 2014. 152 с.
16. Десятов Д.Л. Методика розвитку історичного мислення засобами наочності . Харків: Вид.група «Основа», 2008. 141 с.
17. Джус О. В. Вступ до спеціальності: навч.-метод.посібник. Ів.-Франківськ : Плай, 2004.110 с.
18. Довга Т. Я. Імідж сучасного вчителя: Навчально-методичний посібник / Т. Я. Довга. Кіровоград: ПП «Ексклюзив–Систем», 2014. 144 с.
19. Дятлова О. Суспільствознавство як історична дисципліна у програмах української школи 20-30-х років // Історія в школах України. – 2000. – №1. – С. 47-49.
20. Желіба О.В., Крапив'янський С.М. Новітня історія в запитаннях, завданнях, документах, графіках, діаграмах, схемах, таблицях. 10-11 клас. – Ніжин: Ред. Відділ НДПУ ім. М.Гоголя, 2001. – 166 с.
21. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно (інтеграційний метод роботи з історичними документами) // Історія в школах України. - 2004. - №5.- С 7-11.

22. Іванченко В.В. Тенденції та особливості формування історичної культури молоді в сучасних умовах // Грані. - 2003. - №3. - С. 3 - 7.
23. Комаров В.О. Методика навчання історії в школі: Навчальний посібник для студентів історичної спеціальності педагогічних університетів. - Кривий Ріг, 2003.
24. Курилів В. Методика викладання історії. Київ, Торонто, 2019. 256 с.
25. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти. – К.: Перше вересня. Шкільна освіта, Харків: Фоліо, 2000. – 126 с.
26. Кузьменко О.В. П'ять проблем уроку-семінару // Рідна школа. – 1996. – №5-6. – С. 72-75.
27. Курилів В. Методика викладання історії: Навч. посіб. – Львів. Торонто: Світ, 2003. – 248 с.
28. Лебідь В.О., Лебідь Т.І. Методика викладання історії в загальноосвітній школі. – Херсон, 1999. – 198 с.
29. Левітас Ф.Л., Салата О.А. Методика викладання історії. Х.: Вид.група «Основа», 2006. 242 с.
30. Локшина О.І. Контроль та оцінка успішності учнів у школі Західної Європи. – К.: КМПУВ ім. Б.Грінченка, 2002. – 52 с.
31. Мариновська О., Бабійчук Г. Моделювання навчальних занять на інтегральній основі. – Івано-Франківськ, 2002. – 136 с.
32. Мазоха Д. С. На шляху до педагогічної професії (Вступ до спеціальності): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.
33. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії К : Академвидав, 2012. 200 с.
34. Мирошниченко В.О., Цикало В.В. Тренажер для формування просторової компетентності учнів на основі шкільного курсу Історії України: навчально-методичний посібник. – Запоріжжя: СТАТУС, 2004.-116 с.
35. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. – Харків: Вид. група “Основа”, 2005. – 192 с.
36. Мокрогуз О.П. Розвиток історичного мислення учнів у контексті тематичного оцінювання навчальних досягнень з історії. – Чернігів: ЧОПП, 2003. – 56 с.
37. Мокрогуз О.П., Єрмоленко А.Е. Дидактичні ігри на уроках історії. 5-9 класи. – Х.: Вид. група “Основа”, 2004. – 112 с.
38. Момот Л., Ломако Л. Технологія формування емоційно-оцінної діяльності учнів у процесі навчання // Історія в школі. - 2002. - № 8. - С. 1-5.
39. Мороз В.П. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: Методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 128 с.
40. Мисан В. Сучасний урок історії: навчально-методичний посібник. К.: Шкільний світ, 2010. 120 с.
41. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз: Науково-методичний посібник / За ред. Н.М.Островерхової. – К.: Видав. Харитоненка, 2003. – 152 с.
42. Ніраз Ю.В. Розвиток життєвих компетентностей на уроках історії України. ТернопільХарків: Ранок, 2012. 192 с.
43. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. О.М.Пехота, А.В.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. / Заг. ред. О.М.Пехота. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
44. Олексін Ю.П. Методична система диференційованого навчання історії у старшій школі. Рівне: ТзОВ «Ассоль», 2013. 435 с.
45. Островський В. Технологія розвитку критичного мислення у процесі вивчення шкільного курсу історії. – Івано-Франківськ, 2005. – 32 с.
46. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. – К.: Вид-во “А.С.К.”, 2003. – 192 с.
47. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. – К.: Генеза, 2005. – 318 с.
48. Пометун О., Власов В. Практичний довідник учителя історії // Бібліотека журналу

- «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання». К., 2016.
49. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. – Київ, 2006. – 328 с.
 50. Пометун О.І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті // Історія в школах України. – № 6. – 2007. – С. 3-12.
 51. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання.— К.: Видавництво А.С.К., 2004.
 52. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навчальний посібник / За ред. І.Я. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Вид. А.С.К., 2003. – 240 с.
 53. Практичні аспекти організації ігрової діяльності учнів на уроках історії. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 96 с.
 54. Розвиток історичного мислення як засіб формування особистості, її інтелекту та творчих здібностей. – Одеса, 1999. – 178 с.
 55. Сучасний урок історії: панорама методичних ідей. – Харків: Вид. група “Основа”, 2005. – 128 с.
 56. Сучасний урок історії: панорама методичних ідей. 11 клас. – Вип. 3. – Харків: Вид. група “Основа”, 2005. – 160 с.
 57. Сучасний урок історії: панорама методичних ідей. 7-8 класи. – Вип. 2. – Харків: Вид. група “Основа”, 2005. – 128 с.
 58. Сучасні підходи до історичної освіти. Методичний додаток до навчального посібника “Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках”. – Львів: НВФ “Українські технології”, 2004. – 128 с.
 59. Старева А.М. Методика навчання історії: особистісно-орієнтований підхід. - Миколаїв: Ілліон, 2007. – 332 с.
 60. Терно С.О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. – Запоріжжя, 2009. – 268 с.
 61. Терно С. Як підвищити ефективність навчання (науково-технологічні засади формування історичних понять) // Історія в школах України. - 2003.-№ 5. - С 21-26.
 62. Терно С.О. Розвиток критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. 275 с.
 63. Теслюк В.М., Лузан П.Г., Шовкун Л.М. Основи педагогічної майстерності: Навчальний посібник. К.: ДАККіМ, 2010. 244 с.
 64. Турянська О.Ф. Особистісно орієнтоване навчання історії в школі: Методичний рекомендації для студентів-практикантів. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 103 с.
 65. Удод О. Зміст української історичної освіти в сучасній російській історіографії: імперські стереотипи і міфи./ О. Удод// Історія в школах України.- 2006.-№1.-с.10-13.
 66. Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні підручники з історії): Зб. наук. статей. – К.: Генеза, 2000. – 368 с.
 67. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально- методичний посібник. – Харків, 2017. – 324 с.

ДОДАТКИ

ХАРАКТЕРИСТИКА

здобувача-практиканта --- курсу --- групи -----спеціальності

Бердянського державного педагогічного університету

П.І.П.

за результатами проходження виробничої педагогічної практики (*вказати заклад освіти*)

П.І.П. проходив (ла) виробничу педагогічну практику в ---- (*повна назва навчального закладу, юридична адреса*) з ----- по ----- 2026 року.

У ході проходження виробничої педагогічної практики на базі (*назва закладу*) П.І.П. належно виконав усі види робіт, які були передбачені програмою та календарним графіком практики.

Здобувач успішно виконав поставлені індивідуальні завдання, вчасно подав до захисту звіт про проходження виробничої педагогічної практики, щоденник практики, психолого-педагогічну характеристику учня (*учениці*) закладу загальної середньої освіти, характеристику учнівського колективу, індивідуальний план проходження практики, який відповідав по структурі і текстовому наповненню поставленим вимогам.

На практиці здобувач виконав наступні види робіт:

- 1) Ознайомлення з документацією (*вказати якою саме*);
- 2) відвідано уроків (*учителівздобувачів-практикантів*);
- 3) проведено уроків (*дата, клас, тема*);
- 4) проведено виховних заходів (*дата, клас, тема*);
- 5) виконано за дорученням керівника практики (*розроблено дидактичний матеріал, надано допомогу в оформленні шкільного музею, перевірі робіт учнів, ознайомлення з передовим досвідом, проведення занять гуртка, факультативу, організація екскурсій з учнями, організація класних батьківських зборів тощо*)

За період проходження практики в (*назва навчального закладу*) здобувач-практикант проявив такі якості, як цілеспрямованість, доброзичливість та відповідальність. Протягом усього періоду практики, П.І.Б. уважно та відповідально ставився до виконуваної роботи.

У процесі практики П.І.П. показав (ла) себе як педагог, що вміє знаходити спільну мову, як з іншими вчителями, так і з учнями підліткового віку.

За час проходження практики здобувач продемонстрував (ла) знання програмного матеріалу та психології дітей молодшого та середнього шкільного віку, уміння керувати діяльністю учнів. П.І.П викликав інтерес учнів до предмету, бажання активно працювати на уроці, брати участь у різноманітних заходах, прагнув впроваджувати індивідуальний підхід до кожної дитини, попереджав

конфліктні ситуації. Раціонально використав час занять та чергування різних видів діяльності школярів.

Відносно професійних якостей П.І.П., можна зазначити, що проявив себе як людина компетентна, що уміло застосовує теоретичні знання, отримані в період навчання, в практичній діяльності. Під час підготовки та проведення уроків ефективно використовував методи та прийоми навчання, а також різноманітні форми індивідуальної та колективної діяльності дітей. Активно використовував інформаційні технології та наочний матеріал.

Здобувач продемонстрував (ла) сумлінне ставлення до справи, пунктуальність, творчий потенціал. З відповідальністю й творчо готувався до позакласних заходів.

У міжособистісних відносинах був (була) ввічливим (ою), товариською людиною, легко пристосовується до роботи у колективі.

За результатами захисту звіту про проходження виробничої педагогічної практики здобувач заслуговує на оцінку «».

Оцінка: за національною шкалою _____ (словами)
кількість балів _____

Керівник бази практики _____
(підпис) (прізвище та ініціал)

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

У звіті студент у систематичному вигляді визначає основні види робіт, виконаних ним під час практики та їх обсяг. Звіт має бути завірений керівником бази практики та керівником від ВНЗ й складається за такою схемою:

Звіт

про виробничу практику студента _____ групи _____
факультету _____ в школі №__ з “__”. __200__ р. по „__”. __200__ р.

1. Виконання плану виробничої практики, які відхилення від плану мали місце, що було зроблено понад плану, особливості практики.

2. Кількість проведених уроків. Які уроки проводились найбільш вдало, які виникали труднощі, чому?

3. Які головні дидактичні завдання розв’язувались під час практики? Як їх розв’язували, які наслідки отримали?

4. Як враховували й використовували передовий досвід роботи, елементи проблемного навчання, дослідні методи роботи, ТЗН тощо (навести конкретні приклади).

5. Які основні виховні завдання розв’язали під час практики?

6. Які форми були використані під час виконання виховної роботи з дитячим колективом?

7. Які методи індивідуального підходу до учнів використовували під час практики?

8. Які труднощі виникали під час проведення виховної роботи? Що пропонуєте змінити в підготовці й організації практики з виховної роботи?

До звіту студент-практикант додає індивідуальний план практики з позначками про виконання, щоденник практики та довідку з бази практики з визначенням терміну проходження практики та її оцінкою керівником бази. Довідка завіряється підписом керівника бази та печаткою.

Після закінчення виробничої практики студентам повинні відповісти на такі запитання:

1. В якій мірі вважаєте себе підготовленими до роботи в школі: повністю, частково, зовсім не підготовлений.

2. Якщо частково й вважаєте себе готовим до роботи в школі, то брак яких професійних умінь і навичок ви відчули на педагогічній практиці:

а) у проведенні уроку (дати перелік умінь і навичок);

б) в позакласній роботі предмета (перелік);

в) в роботі класного керівника (перелік);

г) в громадянській роботі (перелік);

д) у вивченні педагогічного досвіду і в самоосвіті (перелік).

3. Наскільки сприяють підготовці до педагогічної практики:

а) лекції із суспільних наук – суттєво, незначно, зовсім не сприяють;

б) лекції з психолого-педагогічних наук – суттєво, незначно, зовсім не сприяють;

в) практичні, лабораторні й семінарські заняття з суспільних наук – суттєво, незначно, зовсім не сприяють;

4. Якою, на ваш погляд, повинна бути позааудиторна навчальна й громадська робота в університеті, щоб вона успішно готувала до роботи в школі?

5. Як, на вашу думку, слід організувати педагогічну практику, щоб вона максимально формувала професійні уміння?

Що ви ще можете запропонувати для поліпшення підготовки вчителів на факультеті.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН

Студенти повинні виконувати установлений на базі практики режим праці. Контроль за початком і закінченням роботи здійснюють старости груп та відповідальні особи бази практики. Основною формою контролю за діяльністю студентів-практикантів є самоконтроль, у вигляді систематичного ведення щоденника практики і чіткого дотримання індивідуального плану практики. Індивідуальний план є одним з документів студентів-практикантів. Він складається на початку практики і доповнюється відмітками про стан виконання протягом всієї практики. На титульній сторінці плану зазначається, після назви “Індивідуальний план роботи”, курс, група та факультет на якому навчається студент, а також його прізвище, ім’я, по батькові та термін практики. У правому куті пишеться “затверджую” та відводиться місце для підпису керівника-методиста. На наступній сторінці – назва освітнього закладу, в якому відбувається практика, прізвище, ім’я та по батькові вчителів історії та класного керівника, до яких прикріплено практиканта. Далі подається розклад дзвоників та занять вчителя історії та класу, помічником класного керівника якого є практикант.

Далі у вигляді таблиці складається план:

№	Зміст роботи за розділами	Термін виконання	Відмітки
---	---------------------------	------------------	----------

Приблизний зміст індивідуального плану студента-практиканта:

I. Організаційна робота:

а) ознайомлення з матеріалами розробок та матеріалами попередніх практик в кабінеті педагогіки, психології й на кафедрі методики викладання предмета;

б) інструктаж в університеті з питань організації і проведення педагогічної практики;

в) знайомство з навчальним закладом, його адміністрацією та вчителями;

г) ознайомлення з учнями класу, до якого прикріплений студент;

д) ознайомлення з календарним планом вчителя-предметника та з планом виховної роботи класного керівника, навчального закладу;

е) ознайомлення з оформленням і веденням класного журналу, особових справ та щоденників учнів тощо.

II. Навчальна робота:

а) відвідання уроків вчителів-предметників (тема, дата);

б) проведення пробних уроків (тема, дата);

в) відвідання пробних уроків практикантів (клас, дата, тема);

г) проведення уроків згідно з календарним планом учителя.

III. Позакласна робота з предмета:

а) планування дослідницької роботи учнів у кабінеті, музеї тощо;

б) проведення учнями додаткових занять протягом усієї практики;

в) проведення занять гуртка, факультативу.

IV. Виховна робота:

а) проведення виховних годин (тема, форма, заняття);

- б) організація учнів на суспільно-корисну працю;
- в) відвідування театру, цирку, музею тощо;
- г) організація екскурсій з учнями (вказати об'єкт);
- д) підготовка вечорів (тема);
- е) проведення диспуту (тема);
- ж) організація класних батьківських зборів;
- з) відвідання родин учнів (прізвище, ім'я);
- и) робота з активом класу тощо.

V. Виконання завдань з психології:

- а) вивчення колективу;
- б) складання психолого-педагогічної характеристики колективу.

VI. Методична та суспільна робота:

- а) відвідання засідань предметно-методичної комісії й засідання педагогічної ради, методичних семінарів;
- б) відвідання засідань батьківського комітету;
- в) вивчення шкільної документації й ознайомлення з матеріалами досвіду навчально-виховної роботи вчителів школи.

Психолого-педагогічна характеристика Учня (учениці) закладу загальної середньої освіти

1. Загальні відомості (ПІБ, дата народження, вік)
2. ЗСО, клас.
3. Зовнішній вигляд (благополучний, охайний, без особливостей, виглядає старше, молодше свого віку, відповідає віку, астения, виглядає соматично ослабленим)
4. Соціально-побутові навички, самообслуговування (відповідає віку, недостатньо сформовані, порушені).
5. Загальна та дрібна моторика (відповідає віку, моторно неспритний, дефекти дрібної моторики, порушена загальна, дрібна моторика)
6. Загальна характеристика поведінки (особливості контакту з дорослими, дітьми, прояв емоційних реакцій, характер співробітництва: дитина спокійна, проявляє зацікавленість, позитивно реагує на дорослого, легко вступає в контакт; дитина насторожена, для встановлення контакту потрібно адаптаційний період, доступний для контакту; насторожена, не відразу підпорядковується інструкціям, може проявити мовний негативізм, потрібні додаткові зусилля для включення в діяльність, на контакт йде неохоче; збуджена, не може зосередитися, проявляє реакцію відмови, не вдається вступити в контакт; не вступає в емоційний контакт і співпрацю, мовчить)
7. Загальна інформованість і соціально-побутове орієнтування (знання свого імені, прізвища, дати народження, віку, складу родини, професії батьків, адреси, імена і по батькові педагогів; знання і уявлення про оточуючий світ, орієнтація в явищах і предметах навколишнього життя: пори року, погодні явища, рослини, дикі домашні тварини, улюблені свята)
8. Сприйняття (відповідає віку, порушення зорового сприйняття, порушення слухового сприйняття, комплексні порушення сприйняття)
9. Увага (здатність до зосередження уваги; без особливостей, недостатньо стійка, нестійка, привертається, не привертається)
10. Пам'ять (зорова, слухова, моторна, змішана; механічна; здатність до довільного запам'ятовування, опосередковане запам'ятовування краще механічного, можливість запам'ятовування ряду слів у заданій послідовності, віршів, казок; без особливостей, повільно запам'ятовує-швидко забуває, швидко запам'ятовує-швидко забуває).
11. Мислення (відповідає віку, недостатньо кмітливий, грубі порушення мислення, порушення мислення)
12. Математичні уявлення (цифри, рахунок, розв'язання прикладів, задач, геометричні фігури, кольори, величини, орієнтировка у просторі, часі)

13.Конструювання

14.Ігрова чи освітня діяльність.

15.Мовлення (наявність самостійних зв'язних висловлювань, розуміння мови, стан активного словника: відповідає віковій нормі, не відповідає, будова мови: граматична, звуковимова: без порушень, з порушеннями, неправильна вимова, заміна і сплутання; стан фонематичного слуху: без порушень, з порушеннями, складова структура слів: без порушень, з порушеннями, частково; темп і чіткість мови: без порушень, з порушеннями)

16.Працездатність та особливості діяльності (відповідає віку, рівномірна працездатність протягом всього дослідження, темп роботи під час заняття не рівномірний, працює повільно, не уважно, швидко втомлюється, не здатний контролювати свою діяльність, непосидючий, діло до кінця не доводить, заважає педагогу, дітям)

17.Сформованість навчальних навичок (засвоює програму добре, задовільно, засвоює з труднощами, не засвоює).

Вимоги до складання характеристики учнівського колективу (характеристики класу).

Характеристика класу складається на основі власних спостережень практиканта за школярами під час навчальної та позанавчальної діяльності, бесід з учнями, учителями та батьками, вивчення результатів навчальної діяльності учня, інших методів дослідження і оформлюється письмово за такою схемою:

1. Загальні відомості про школу, до складу якої входить клас:
 - а) місце розташування школи, її санітарно-гігієнічний стан;
 - б) як школа впливає на життя населеного пункту, які її взаємовідносини з підприємствами (колективними сільхозпідприємствами);
 - в) як налагоджені стосунки з батьками.
2. Структура класу:
 - а) кількість учнів, з них хлопчиків та дівчаток;
 - в) кількість учнів, які мають одного з батьків у результаті смерті чи розлучення;
 - г) наявність членів дитячих організацій (СПОУ, козачата, скаути, пластуни та інші).
3. Характеристика класу як колективу:
 - а) взаємодопомога та вимогливість у житті класу, зміст неофіційної думки (що заохочується, що засуджується);
 - б) особливості взаємовідносин у колективі, кого і що наслідують;
 - в) виявлення почуття обов'язку та відповідальності, боротьба за честь свого класу;
 - г) загальні інтереси, дружба і товаришування в класі, відносини між дівчатками і хлопчиками;
 - д) негативні соціально-психологічні явища в класі.
4. Типові особливості окремих учнів як членів колективу:
 - а) соціальна роль учня у колективі (активісти, лідери, відкинуті);
 - б) відмінники та їх взаємовідносини з класом;
 - в) дезорганізатори та їх взаємовідносини з колективом (хто знаходиться під їх впливом?);
 - г) негативні риси в характері окремих учнів: індивідуалізм, егоїзм, честолюбність, брехливість, лінощі тощо;
 - д) аналіз конкретних прикладів впливу колективу на особистість того чи іншого учня і особистості на колектив.
5. Зміст і характер навчальної діяльності:
 - а) улюблені уроки і характеристика успішності з окремих дисциплін;
 - б) кількість відмінників і невстигаючих;
 - в) учні, які не встигають з 2 і більше предметів, причини цього невстигання;
 - г) переважаючі мотиви навчання (інтерес до знань, бажання проявити себе, прагнення вивести клас до числа найкращих у школі, бажання не засмучувати батьків тощо);
 - д) суспільно корисна праця та її місце у позакласному житті колективу,

види праці і характер її виконання.

6. Дисципліна в класі:

а) дисципліна під час уроків і на перервах (порушники);

б) які прийоми виховання дисциплінованості застосовує вчитель.

7. Участь класу в житті школи.

8. Особистість вчителя та її вплив на клас:

а) організованість; б) загальна культура; в) організаторські здібності; г) знання психології школярів; д) ставлення класу до вчителів.

9. Загальні висновки:

а) рівень розвитку колективу;

б) визначення основних недоліків організації колективу;

в) шляхи їх усунення.

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

Другим важливим документом є щоденник практики, який заповнюється наприкінці кожного дня.

Приблизна схема щоденника психолого-педагогічних спостережень студента-практиканта має такий вигляд:

Титульна сторінка

1. Прізвище, ім'я, по батькові студента _____
2. Факультет _____, курс _____, група _____
3. Школа _____, клас _____
4. Дата проходження практики.

Перша сторінка

Прізвище та ініціали: а) директора закладу; б) класного керівника; в) заступника директора з навчально-виховної роботи; г) вчителя-предметника.

Прізвище та ініціали: а) керівника групи практикантів;
б) Друга сторінка

Склад класу, до якого прикріплено практиканта та розміщення учнів за партами:

Перший ряд

Другий ряд

Третій ряд

Третя сторінка

Розклад занять класу:

- а) розклад дзвінків;
- б) розклад уроків.

Наступні сторінки щоденника заповнюються у довільній формі.

Але для більшої ефективності записи рекомендується роботи за схемою:

Дата	Зміст роботи	Аналіз і висновки про проведення психолого-педагогічних спостережень